

Інтеграційні процеси в сучасному природничо-науковому і науково-гуманітарному знанні та шляхи їх відображення у змісті університетської освіти

Катерина КИРИЛЕНКО,

кандидат філософських наук, завідувач кафедри філософії
Київського національного університету культури і мистецтв

Традиційне бачення людиною реального світу в поділі на природничо-наукову і гуманітарну картини (образи) поступово вичерпує себе. Адже гуманітарне знання все наполегливіше обґрунтовує наявність і важливість раціональної складової в предметі свого вивчення та методах дослідження. Натомість сучасне природознавство потребує гуманізації та визнає пізнавальну силу інтуїтивного, в основі якого лежать процеси, не представлені у свідомості суб'єкта. Як наслідок, суспільство потребує цілісного світобачення (світорозуміння), основою якого може стати еволюційна картина світу, що більш-менш чітко окреслюється сучасним досвідом застосування раціонального й ірраціонального методів пізнання природи та суспільства [1]. Такі самі тенденції простежуються в царині культури – найважливішому регуляторі взаємодії людини, суспільства і природи. Усталений погляд на два типи (форми) культури – гуманітарну (взаємодія людей між собою) і природничо-наукову (взаємодія між суспільством і природою) – також поступово трансформується в напрямі від уявлень про їхню взаємодоповнюваність і взаємодію до еволюції в єдину інноваційну культуру [2]. Очевидно, що означені тенденції інтеграції знань, уявлень і цінностей потребують не лише подальшого обґрунтування, а й певних обізнаностей освіченої людини.

Значну роль в розвитку сучасної людини відіграє ланка вищої школи, що покликана, з одного боку, сформувати певні професійні компетентності майбутнього фахівця, а з іншого – допомогти сформувати власний світогляд, який буде запорукою професійної компетентності та визначальним чинником становлення і як фахівця, і як цілісної особистості, що вносить гармонійні стосунки у взаємодію з іншими людьми, суспільством і природою [3].

Підготовка майбутнього фахівця у вищій школі програмується, проектується і реалізується предметним наповненням навчального плану та дидактичною декомпозицією змісту й очікуваних результатів навчання у вигляді освітньо-професійних програм і освітньо-кваліфікаційних характеристик [4]. Нормативно-предметне наповнення навчального плану структуроване адекватно двом основним складовим сучасної культури: гуманітарної (цикл «гуманітарні та суспільно-економічні дисципліни») та природничо-наукової (цикл «дисципліни природничо-наукової підготовки»). Подальші два цикли навчальних дисциплін (загальної професійної та професійної і практичної підготовки) реалізують компетентнісний та діяльнісний підходи як визначальні в системі сучасної професійної освіти.

Отже, нинішній стан змістової складової вищої освіти та її структура сповна відповідають тенденціям виокремлення (диференціації) й інтеграції як науково-гуманітарного, так і природничо-наукового знання. Але в ньому недостатньо прослідковується тенденція трансформації сучасних наукових знань в напрямі єдиного природничо-гуманітарного знання. Тому концептуально має бути запропоновано новий ракурс висвітлення розмаїття загальнонаукових та спеціально-предметних знань, що дозволяє зводити ці знання в єдине цілісне світобачення (світорозуміння). Така сама спрямованість має простежуватися у вивченні кожної з дисциплін навчального плану, охоплюючи ті, що забезпечують формування професійних компетенцій і компетентностей майбутнього фахівця. Це означає, що вивчення окремого знання (як загальнонаукового, так і спеціально-предметного) має супроводжуватися висвітленням його раціонального і творчого начала з метою формування уявлень про взаємовплив, взаємодоповнюваність гуманітарного і природничого аспектів знання та його еволюцію в єдине природничо-гуманітарне знання – «живе знання» про реальну дійсність, яке обумовлює узгоджений, неконфліктний характер стосунків людини із соціумом і природою [5; 6].

Вважаємо важливим запропонований підхід до відображення інтеграції гуманітарного і природничого знань в змісті університетської освіти. Вивчення дисциплін перших двох із названих циклів підготовки майбутнього фахівця має завершуватися узагальненням набутих знань на рівні відповідних картин світу (гуманітарної, насамперед науково-гуманітарної, та природничо-наукової) й окреслення перспектив їхньої еволюції в єдину наукову картину (образ) світу. Наголошуємо, цього можна досягти лише завдяки введенню у навчальний план вищої школи відповідних навчальних курсів, а саме: «Науково-гуманітарна картина світу» (перший цикл підготовки), «Природничо-наукова картина світу» (другий цикл підготовки), «Культура і наука» (цикл дисциплін за вибором університету) [4].

Деталізуємо окреслені вище тези. Історія гуманітарних та природничих наук має чимало свідчень результативності взаємозв'язку раціонального і творчого у набутті знань. Зокрема, теорія А.Ейнштейна, геометрія Рімана та Мінковського здійснили значний вплив як на мистецтво початку ХХ ст., так і на потужні філософські школи того часу (феноменологія, герменевтика). Найяскравіша робота Сальвадора Далі «Галатя з сферами», 1952 р. (відома ще під назвою «Галатя сфер») засвідчує пристрасть художника до науки та теорії атомного розпаду і репрезентує цілий період творчості митця, який прийнято називати ядерно-містичним. На ній зображено портрет музи художника Гали, обличчя якої формується зі сфер, що на осі симетрії полотна створюють тривимірний вигляд та перспективу. Водночас тези, сформульовані представниками гуманітарних студій (М.Гайдеггер, Е.Гуссерль та ін.), стали світоглядною базою досліджень в галузі фізики елементарних частинок і створенням квантової теорії поля. Кількість таких прикладів з історії становлення окремих знань у гуманітарній та природничо-науковій сферах необмежена.

Розглянемо досвід висвітлення проблеми світоглядної цілісності знань у процесі вивчення філософських дисциплін. Доба постмодерну, що констатує фрагментарність, часовість, ситуативність світу, в якому має якість вкорінитися людина, поволі відходить у минуле. Людство інтуїтивно відчуває потребу такої моделі світового цілого, що охоплювала б концептуальність та цілісність світобачення і світорозуміння, яких людина конче потребує і без яких обґрунтування сенсів буття її та світу стає вкрай обтяжливим. Філософи доводять важливість таких постулатів та вибудовують їхні засади. Науковці все частіше висловлюють думку про виокремлення нового періоду, який закономірно має стати завершенням постмодерну і деяким виходом із властивих йому проблем та пошуків. Його називають періодом постпостмодерну, тобто того, що слідує за постмодерном (В.Кизима). Ці тенденції частково відображаються в змісті університетської освіти на основі вивчення обов'язкових (наприклад, філософія) і вибіркових (як от: філософія культури,

культурологія тощо) навчальних дисциплін. Вважаємо, що світоглядні позиції суспільства і людини мають бути посилені у процесі вивчення цих та інших дисциплін.

На підтвердження зупинимось на деяких знакових філософських школах сучасності, ознайомлення з якими є важливою складовою формування цілісної картини світу.

Ще в середині ХІХ ст. виокремлюється галузь філософського дослідження, яка вивчає онтологічні питання історичного процесу, зокрема зміст та призначення історії, специфіку історичного процесу, його закони та закономірності, послідовність зміни історичних епох, зв'язок історії та природи, вплив наукових відкриттів на історичний поступ тощо. Це «філософія історії» – термін, який запровадив у 1765 р. Вольтер. Він започаткував один із трьох напрямів історико-філософських студій: вчення, що створюють критичну наукову теорію історії, вивчають та переосмислюють перекази про неї. До другого напрямку належать твори, в яких здійснюються спроби створення універсальної світової історії (Г.Гегель), а до третього – праці, автори яких відмовляються з тих чи інших причин від єдиної і цілісної концепції історії, прагнучи прослідкувати в ній дію певних закономірностей, тенденцій тощо (О.Шпенглер, А.Тойнбі та ін.). У межах цих напрямів склалося дві стратегії у підході до вивчення історії: наукоцентрична (сцієнтична), яка вважає двигуном історичного процесу та засобом його пізнання науку, та антисцієнтична, для якої наука є лише одним з інструментів (до того ж не надто вдалим) вивчення духовної сфери, а не пізнавальним взірцем чи вершиною історичного розвитку.

З оперттям на спостереження та аналіз тенденцій історичного процесу в рамках філософії історії сформувалися різні думки щодо мети історії та способів її здійснення. Одні дослідники вважають, що історія рухається у досягненні якоїсь мети, яка перебуває попереду, кожна історична епоха є новим, вищим та досконалішим кроком для її здобуття (*прогресистський підхід*). Згідно інших поглядів, історія рухається до свого кінця, кожний наступний етап цей кінець наближає, віра в прогрес обґрунтовується як безпідставне релігійне сподівання (*регресистський підхід*). Ці погляди можна назвати лінійними поглядами на історію, що правда, з різним спрямуванням. Утім лінійні концепції історії не є домінуючими та одноосібними. Їм традиційно опонують концепції циклічного чи цивілізаційного бачення, згідно яких історія розвивається окремими культурними одиницями, що схожі між собою за будовою, але не пов'язані відносинами спадковості. У посткласичній філософії домінує підхід, за яким історія є органічною цілісністю, що створюється множиною різних історичних індивідів, кожен з яких є неповторним утворенням і водночас уособленням всевітнього історичного процесу. Значний інтерес до історії в сучасній філософії спричинений появою глобальних проблем та нагальною необхідністю їх розв'язання для майбутнього.

У філософії виокремився самостійний напрям досліджень, який отримав назву *філософія глобальних проблем*. Це галузь філософського дослідження, в якій вивчаються можливості та шляхи розв'язання глобальних проблем людства. Глобальні проблеми – це сукупність проблем, що постають перед людством нині, від яких залежить життя як таке і які потребують для свого розв'язання не лише сумарних зусиль всього людства, а й зміни світогляду, оскільки попередній і спричинив їх появу. Вони передбачають визнання та усвідомлення глобальної єдності людства. Глобальні проблеми так тісно між собою пов'язані, що будь-який їх поділ є умовним. Втім виокремлюють *проблеми військові* (світова війна, гонка озброєнь, «гарячі» точки на планеті, регіональні та міждержавні конфлікти, тероризм тощо), *екологічні* (погіршення якості біосфери, невиліковні захворювання, кліматичні катастрофи, забруднення космосу та Світового океану, дефіцит природних та енергоресурсів, нескоординованість в освоєнні природи тощо), *економічні* (подолання прірви, що існує між розвиненими та слабозвиненими країнами, голоду на планеті, дотримання належного рівня освіти тощо), *соціальні* (наркоманія, злочинність, дотримання прав людини та громадянина тощо). Філософія глобальних проблем вивчає глобальну єдність людства – єдність людей з природою, зв'язки між людьми різних національностей і культур (господарчі, соціальні, історичні тощо), цілісність окремої людини як запоруку становлення нової свідомості, нової екологічної, вітальної чи гуманістичної етики. Центральне місце в цих дослідженнях посідає вивчення проблем людини, адже лише морально вільна та духовно зріла особистість зможе взяти на себе відповідальність за майбутнє і стати його фундаментом. Іншою важливою темою є вивчення культури, оскільки для сучасної людини її реальності є чи не найголовнішими, замістити їх не в змозі ні політика, ні економіка, ні соціальна сфера. В рамках філософії глобальних проблем вивчається також створення транснаціональних структур, які б засвідчили можливість окресленого підходу та стали його впроваджувачем. Стрижнем світової історії і чи не єдиною можливим рятівником сучасного людства в його нагальних світоглядних проблемах постає переважно культура як деякий наскрізний феномен людства в його історії та часових координатах.

Дослідження, в яких автори прагнуть створити цілісне вчення про культуру, її онтологічну природу, з'ясувати дію певних законів чи закономірностей, на відміну від культурології, яка більшою мірою зосереджується на вивченні конкретних її форм, склали основу такого напрямку, як філософія культури. Серед значної кількості студій варто виокремити працю Карла Ясперса «Зміст та призначення історії», в якій філософ обґрунтовує лінійність культурного процесу, виділяє в ньому певні стадії, шукає «осьовий час» як рубіж, поштовх до нових засад існування. Ще один знаковий

мислитель Арнольд Тойнбі відстоює культурний плюралізм, створює циклічну концепцію культурогенезу, вивчає окремі цивілізації, яких налічує понад двадцять і які мають свої фази життя, закони розвитку, тобто існують як біологічні види. Загибелі цивілізації, яка нині реально загрожує людству, можна, згідно поглядів філософа, протистояти єднанням у вселенській релігії. Освальд Шпенглер у праці «Сутінки Європи» виділяє вже вісім замкнених у собі культур, що проходять певний цикл розвитку. Ознакою загибелі культури є її перехід у стадію цивілізації, яка характеризується надлишком техніки та влади, урбанізацією, війнами, владою над природою тощо. Надії на можливість культури бути порятунком для всього людства покладає і Фрідріх Ніцше. З одного боку, філософ заперечує доцільність її існування як сукупності певних правил та норм, якою і є сучасна йому європейська культура. Зауважимо, що така культура є втіленням аполлонівського начала – світлого, раціонального (назване на честь бога Сонця, муз, мистецтв Аполлона). Його характерними рисами є впорядкованість, гармонія, аскетизм, рівновага, розміреність, оформленість, прозорість, логіка, пропорційність, віра в прогрес. З іншого боку, мислитель звертає увагу на ідеал культури, яким є гармонія аполлонівського та діонісійського – хаотичного, ірраціонального, вітального начала, що не знає сталих форм. Діонісійське начало отримало свою назву від бога екстазу та вина Діонісія, тому його атрибутами є хаотичність, наявність суперечностей, гедонізм, динамізм, титанізм, вільна гра життєвих сил, алегоричність, вітальність, зміщення пропорцій, проголошення ідеї абсурдності світу. Тому, згідно ідей філософа, для оздоровлення сучасної культури, що має великий надлишок аполлонівського начала, варто звернутися до діонісійського начала: дух нігілізму та аморалізму, культ сильної особистості, людини, яка духовно та фізично перевершила можливості людської природи, є якісно іншою, вищою істотою. Ніцше називає її надлюдиною. Надлюдина – сильний, незалежний у своїх діях та судженнях індивід, який є таким не завдяки вихованню чи самовихованню, а в силу присутньої у ньому від народження життєвої сили. У філософії Ніцше – це людина, яка долає надмірну чуттєвість та сліпу прив'язаність до чужого, має витончене світосприйняття, здатне до творення нових, досконалих форм життя, є носієм активного вітального начала.

Філософія Ніцше, незважаючи на її самотність та неповторну індивідуальність, все-таки репрезентує окремий напрям філософських студій, який прийнято називати *філософією життя*. Цей напрям сучасної філософії постає як реакція на критичний раціоналізм у науці. Основним його поняттям є життя – первинна реальність, яка не знає поділу; хаос, що має потенціал до створення. Життя є або антиподом механічно сконструйованого як дещо природне, в якому значну роль відіграють інстинкти,

почуття, воля (таке біологічно-натуралістичне тлумачення життя зустрічаємо у Ф.Ніцше та Л.Клагеса). Інші представники цього напрямку розуміли життя як внутрішнє переживання, що розкривається в історії духовної культури. Зокрема, культурно-історичне тлумачення життя обґрунтували В.Дільтей, Г.Зіммель, О.Шпенглер, Х.Ортега-і-Гассет. У рамках філософії життя сформувалося також космогонічне прочитання наскрізного для цієї традиції поняття життя. Воно тлумачилося як космічний порив, що постійно відтворює себе у нових і нових формах. Такої думки дотримувався, зокрема, А.Бергсон. Центральним поняттям його теорії еволюції є поняття всежиттєвого поривання. Життя, що зародилося в одному центрі, розгортається у вигляді поривання шляхом серії вибухів, якісних стрибків у багатьох паралельних напрямках. Він вважав, що життя розумне, інстинктивне та рослинне – три різних напрямки еволюції. Коли кожний вид досягає апогею свого розвитку, він зупиняється і обертається по колу, а еволюція рухається в інших напрямках. Життєве поривання – це сутність життя, яке є рух, свобода, творчість. В своєму русі воно зустрічає мертву матерію, долає її спротив, оволодіває нею, хоче внести в неї деяку визначеність, свободу. У своєму розвитку життєве поривання проходить через людину, тому вона є істотою творчою. Творчість є ознакою її обраності. Вершиною еволюції універсуму є відкрите суспільство, що твориться людськими індивідами.

Вплив філософії життя був особливо сильним у першій чверті ХХ ст., пізніше її принципи увібрали в себе такі філософські школи, як екзистенціалізм, персоналізм, герменевтика, феноменологія тощо, ознайомлення з ідеями яких також має стати невід'ємною складовою змістового наповнення означених вище (та інших) світоглядних навчальних дисциплін.

Розглянемо проблему підготовки фахівців гуманітарного напрямку, оскільки стереотип про розмежування гуманітарного та наукового знання в цьому контексті є найбільш укоріненим. Принагідно зазначимо, що формування у майбутніх фахівців гуманітарної сфери цілісного бачення навколишнього світу, місця і ролі в ньому вирішується в освітній діяльності різних країн по-різному, насамперед, через отримання молоді людиною широкої базової вищої освіти (Канада, Ізраїль, Німеччина, Швеція та ін.). Є й інші шляхи формування у студентів гуманітарних та соціально-економічних факультетів певної природничо-наукової компетентності. Наприклад, стандартами вищої освіти у Російській Федерації передбачено обов'язкове вивчення означених вище напрямів підготовки навчального курсу «Концепції сучасного природознавства» та впроваджено федеральний іспит з відповідної навчальної дисципліни [2].

Отже, проблема формування цілісного наукового світобачення, зокрема на основі певної природничо-наукової компетентності, у майбутніх

фахівців гуманітарної сфери є надзвичайно актуальною. Безперечно, важливими є й поінформованість та обізнаність майбутніх спеціалістів природничого (наукового) профілю з культурно-філософською проблематикою, фундаментальними гуманітарними студіями та їхнім впливом на студії природничо-наукові.

З метою формування у майбутніх фахівців уявлень про цілісність науково-світоглядних пошуків людства в минулому та сьогоденні пропонуємо ввести до програми вищих навчальних закладів курс «Культура і наука». Його викладання має здійснюватися з акцентом на опанування: природничо-наукових здобутків сучасності та їхнього впливу на світогляд людини – для студентів гуманітарного напрямку і сучасних філософських, соціокультурних, мистецьких вчень та їхнього впливу на обґрунтування і формування природничо-наукової картини (образу) світу – для майбутніх фахівців природничої сфери. На вивчення цієї дисципліни відводять один–два кредити (залежно від можливостей робочого навчального плану спеціальності) [7].

Розглянемо цільове та змістове наповнення запропонованого навчального курсу, що включено до робочих планів Київського національного університету культури і мистецтв. Основною метою цього курсу є ознайомлення студентів із сучасною еволюційною природничо-науковою картиною світу, яка є важливою складовою людської культури, та демонстрація значення природничо-наукової форми культури в духовному і матеріальному житті суспільства. Підґрунтям для цього є знання, отримані студентами в рамках вивчення базового курсу «Філософія».

У запропонованому варіанті на опанування навчальної дисципліни «Культура і наука» відведено один кредит (36 годин, зокрема: лекцій – 10 годин, семінарських занять – 8 годин, самостійна та індивідуальна робота студентів – 18 годин).

Основними завданнями дисципліни є:

– огляд та осмислення проблем суспільного життя у їх взаємозв'язку з основними ідеями, принципами та закономірностями раціонального (природничо-наукового) підходу до пізнання природи і суспільства;

– розуміння природничо-наукових основ сучасних виробничих технологій та екології, формування цілісного наукового світобачення, розуміння місця і ролі людини в навколишньому світі.

Предмет дисципліни: ключові уявлення про сучасну наукову картину світу, основні ідеї, концепції, принципи, тенденції сучасного природознавства і природокористування; уявлення про взаємозв'язок і взаємодію сучасних природничо-наукової та гуманітарної форм культури та їх роль у створенні єдиної еволюційної культури.

Змістове наповнення дисципліни:

- Науковий метод як втілення всіх форм знань.
- Об'єктивний реальний світ (природа і суспільство) як єдине джерело пізнання.

- Гуманітарна і природничо-наукова форми (типи) культури.

- Сучасне природознавство як феномен культури.

- Єдність науки і науковий підхід до вивчення світу, його загальні закономірності.

- Сучасні наукові концепції описання природи.

- Феномен життя: людина, біосфера і космічні цикли.

- Проблеми самоорганізації матерії.

- Природничо-наукові основи сучасних виробничих технологій та екології.

- Шлях до єдиної інноваційної культури.

Щодо освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ)

У процесі вивчення дисципліни студент-гуманитарій має знати:

- суть наукового знання, його структуру, проблеми еволюції та критерії обмеженості; етичні проблеми в науці;

- загальні закономірності еволюції матерії, структурні рівні її організації;

- концепції виникнення та еволюції живої природи і людини;

- сучасні методи пізнання природи і суспільства (системний, кібернетичний, моделювання, синергетика);

- особливості сучасного етапу розвитку науки, її місце і роль в аспекті культурологічного підходу до пізнання людиною природи та суспільства;

- проблеми формування інноваційної культури.

Студент має *вміти*:

- обґрунтовувати природознавство (науку) як феномен культури;

- характеризувати становлення еволюційних ідей в науці, сучасні наукові методи пізнання природи і суспільства;

- пояснювати походження і розвиток Всесвіту, Землі, живої природи і людини;

- описувати основні концепції сучасного природознавства;

- виокремлювати та визначати основні принципи глобального еволюціонізму, особливості, закономірності та фактори сучасного еволюційного процесу.

Студент має *виокремлювати судження та оцінювати*:

- науку як елемент культури, її соціальний та духовний інститут, ідеали та цінності науки;

- традиції та новації в історії науки;

- роль природничо-наукових знань в житті сучасного суспільства і людини;

- історію взаємодії науки і культури та перспективи становлення єдиної інноваційної культури.

Програма навчального курсу «Культура і наука» охоплює два модулі.

Модуль перший складається з трьох тем.

Тема 1. *Культура як система знань та цінність суспільства і людини.* Сучасні уявлення про структуру культури та науку як феномен культури. Дві

форми культури: гуманітарна та природничо-наукова. Історія становлення та перспективи еволюції окремих форм культури. Проблеми становлення єдиної еволюційної культури.

Тема 2. *Природознавство як феномен культури.* Природознавство і світогляд, природознавство і філософія, природознавство і релігія.

Тема 3. *Природознавство як наука.* Єдність науки та науковий підхід до вивчення реального світу (природи і суспільства).

Модуль другий складається із чотирьох тем.

Тема 4. *Сучасні наукові концепції описання природи.*

Тема 5. *Феномен життя.* Людина, біосфера і космічні цикли самоорганізації матерії як основний напрям її еволюції.

Тема 6. *Природничо-наукові основи сучасних виробничих технологій та екології.* Глобальні проблеми людства, шляхи їх подолання (примітка: у разі виділення на вивчення навчальної дисципліни двох і більше кредитів цю тему виокремлюють у самостійний модуль).

Тема 7. *Проблеми становлення єдиної інноваційної культури.* Огляд перспектив, окреслення шляхів пошуку форм інноваційної культури.

Зауважимо, модель побудови базових знань студентів та введення до навчальних планів курсу «Культура та наука» потребує не лише корекції цих навчальних планів, а й своєї апробації. Однак вона привносить в ці навчальні плани деякий стрижень, який може і повинен стати основою світогляду сучасної людини та молодого спеціаліста, який є конкурентоспроможним на ринку праці.

Висновки та пропозиції

Інтеграція знань, уявлень і цінностей, які виникли і сформувалися в рамках різних типів культур (гуманітарної та природничо-наукової), набуває тенденційного характеру. Ця тенденція проникає й у царину освіти, насамперед на рівні її вищої ланки – університетської. Поєднання раціонального та ірраціонального методів (підходів) сприяє гармонійному узгодженню фактологічного, методологічного та світоглядного аспектів вивчення як природничо-наукових, так і науково-гуманітарних навчальних дисциплін і, як наслідок, глибокому засвоєнню відповідних знань. Ефективнішим стає формування у майбутніх фахівців цілісного бачення навколишнього світу (природи і суспільства) та свого місця в ньому, обумовлює узгоджений неконфліктний характер стосунків людини із соціумом та природою.

Історія становлення гуманітарного і природничо-наукового знання має чимало яскравих прикладів взаємного доповнення, взаємовпливу та взаємопроникнення. Вони можуть бути включені до будь-якої дисципліни навчального плану підготовки фахівців з університетською освітою. Практика засвідчує, що більш системно це здійснюється у процесі вивчення філософських і соціально-гуманітарних дисциплін.

Аналіз досвіду теорії і практики фундаменталізації змісту навчання майбутніх фахівців шляхом

висвітлення прикладів трансформації окремих гуманітарних та природничо-наукових знань у напрямі єдиного природничо-гуманітарного знання показує строкатість такого досвіду та необхідність його подальшого збагачення засобами цілеспрямованого (планового) підходу. З-поміж таких засобів можна виокремити введення у навчальні плани вищої школи спеціальних курсів, а саме: «Гуманітарні картини світу» (перший цикл навчального плану), «Сучасна природничо-наукова картина світу» (другий цикл), «Культура і наука» (цикл дисциплін за вибором університету). Запровадження навчального курсу за вибором університету має здійснюватися різнопланово, з акцентом на вивченні природничо-наукових здобутків сучасності та їхнього впливу на світогляд суспільства і людини – для студентів гуманітарних напрямів підготовки та сучасних гуманітарних студій та їхнього впливу на формування природничо-наукової картини світу – для майбутніх фахівців негуманітарної сфери.

На наш погляд, заслуговує на увагу та впровадження запропонований варіант цільового і змістового наповнення навчального курсу «Культура і наука» для студентів гуманітарних напрямів підготовки.

Література

1. Библер В.С. От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в XXI век / В.С. Библер. – М.: Политиздат, 1991. – 289 с.
2. Бондарев В.П. Концепции современного естествознания: учебное пособие для студентов вузов / В.П. Бондарев. – М.: Альфа, 2003. – 464 с.: ил.
3. Кремень В.Г. Людина перед викликом цивілізації: творчість, людина, освіта // Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура / за ред. В.Г. Кременя. – К.: Педагогічна думка, 2008. – С. 9–48.
4. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/big/text684/pg6.htm>
5. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре (Избранное) / Г.Риккерт. – М.: Мысль, 1998. – С. 107–121.
6. Філософія: підручник. – 3-тє вид., стер. / Є.М. Причепій, А.М. Черній, Л.А. Чекаль. – К.: Академвидав, 2009. – 592 с.
7. Кириленко К.М. Методологічні чинники та методична система вивчення нової навчальної дисципліни «Культура та наука» на культурологічних спеціальностях університету / К.М. Кириленко // Зб. наук. праць Кам.-Подільського ун-ту ім. Івана Огієнка. – 2013, вип. 19. – С. 24–26.

У статті наголошується, що розвиток гуманітарного і природничо-наукового знання набуває тенденції трансформації у напрямі єдиного природничо-гуманітарного знання. Доводиться, що відображення цієї тенденції у навчанні майбутніх фахівців має бути системного характеру, адже сприятиме фундаменталізації змісту університетської освіти. Пропонуються шляхи і механізми реалізації такого підходу.

Ключові слова: гуманітарна і природничо-наукова картини світу, інтеграція гуманітарних і природничо-наукових знань, єдине природничо-гуманітарне знання, зміст університетської освіти.

Екатерина КИРИЛЕНКО

Интеграционные процессы в современном естественнонаучном и научно-гуманитарном знании и пути их отражения в содержании университетского образования

В статье подчёркивается, что развитие гуманитарного и естественнонаучного знания приобретает тенденцию трансформации в направлении единого естественно-гуманитарного знания. Доказывается, что отражение этой тенденции в обучении будущих специалистов должно обрести системный характер, поскольку будет способствовать фундаментализации содержания университетского образования. Предлагаются пути и механизмы реализации такого подхода.

Ключевые слова: гуманитарная и естественнонаучная картины мира, интеграция гуманитарных и естественнонаучных знаний, единое естественно-гуманитарное знание, содержание университетского образования.

Kateryna KYRYLENKO

Integration of modern science and scientific humanities and ways to display the content of university education

The paper shows that the development of humanities and natural science knowledge becomes tendency of transformation, integrated natural-human knowledge. Display this trend in training future professionals should become systemic, which will fundamentalization content of university education. Ways and mechanisms for implementing this approach.

Keywords: humanitarian and natural-scientific picture of the world, the integration of humanities and natural science towards an integrated natural human knowledge, the content of university education.

Катерина КИРИЛЕНКО

Інтеграційні процеси в сучасному природничо-науковому і науково-гуманітарному знанні та шляхи їх відображення у змісті університетської освіти